

Er det verdt det?

- hvordan kan man erstatte en tapt barndom?

Bakgrunn for dokumentaren

Store fete overskrifter i tabloidpressen skriver at alle som var på barnehjem i tidsrommet 1955 til 1980 nå har krav på oppreisning. De må skrive en søknad til en statlig oppnevnt kommisjon, som vurderer søknaden opp mot fastsatte kriterier for å finne erstatningsbeløpet. Man har også kommunale kommisjoner. Rammene for beløpene er allerede satt. Men hvordan man skal gå frem for å få erstatning er diffust. Skal man søke staten først, eller kommunen? Hva lønner seg?

Jeg er selv et barnehjemsbarn som i utgangspunktet har krav på erstatning. Jeg var på barnehjem fra 1968 til 1976. I dag er jeg 39 år. Jeg bodde på forskjellige barnehjem i Oslo-området, så jeg må ta utgangspunkt i dem. Men dokumentaren vil ha en problematikk som gjelder alle barnehjemsbarn, uansett hvor i landet de kommer fra. Jeg vil bringe publikum inn i livet i barnehjemsinstitusjoner, vise ettervirkningene av en slik barndom, og få frem hvordan erstatningsordningen fungerer.

All medieoppmerksomheten om erstatningen som skal tilfalle barnehjemsbarna har gitt meg mange motstridende følelser. Det er en fortid jeg har prøvd å glemme, men på grunn av artikler og politiske utspill er jeg nå havnet i et dilemma: skal jeg søke erstatning eller ikke? Mitt liv på barnehjem er ikke et ukjent tema for mine venner og familie. Etter at det ble kjent at barnehjemsbarn fra min tid har krav på erstatning, har folk både gratulert meg fordi de tror jeg har fått erstatning, de har presset meg til å søke erstatning, lurt på hvorfor jeg enda ikke har søkt, og til og med sagt hvor heldig jeg er som bare kan sende inn en søknad å få masse penger.

Men det er ikke så enkelt. Tankene og opplevelsene jeg har fra barndommen, dukker mer og mer opp som en tung bær å bære. Jeg vil med filmen fortelle fagfolk, politikere, medier, andre barnehjemsbarn og befolkningen i Norge at det ikke bare er lett å sette seg ned å skrive en søknad, putte pengene i banken og leve videre som ingen ting har skjedd. For meg har problemene oppstått allerede, det er ingen vei tilbake nå. Søker jeg ikke, vil jeg sannsynligvis angre på dette resten av livet. Søker jeg, er det spørsmål om jeg klarer å huske og uttrykke meg korrekt nok til å få den rettmessige erstatningen. Det er en lang prosess å nå dit, og da vil jeg kanskje sitte med ettertanken: Er det verdt det?

Byrådsleder Erling Lae sier i et presseskiv 4. mai 2006:

– Det er et gulv for dem som ikke orker å dokumentere noen ting slik at de også er sikret erstatning (da 300 000 kroner). I tillegg vil det bli en utbetaling som er høyere til dem som har opplevd grove overgrep, opp til 725 000 kroner.

Her begynner det store kappløpet om hva man klarer å skrive ned.

Vil jeg klare å uttrykke meg på riktig måte om hvordan det var å vokse opp på diverse barnehjem og hos fosterforeldre, men ca 200 ”mammaer og pappaer” som alle har forskjellige måter å oppdra barn på?

Klarer jeg å definere hva slags omsorg vi fikk på barnehjemmet, eller den daglige kampen for å passe på tingene sine, tingene som ble brukt som lokkemiddel av de ansatte?

Klarer jeg å fortelle hvorfor vi sov på dagtid, fordi vi alle var for redde til å sove om natta?

Er det mulig å uttrykke hvordan det er å ligge bundet fast til senga, eller å stå i løpestreng i ”luftegården”?

Og mange flere opplevelser som det er smertefullt og ydmykende å tenke på. Hvordan er det mulig å feste disse opplevelsene til ett skjema?

Generalsekretær Ola Ødegaard i Landsforeningen rettferd for taperne sier at:

- Alle er kanskje ikke klar over at de har full rett til å søke og få erstatning både fra stat og kommune. Noen er heller ikke i stand til å skrive en slik søknad, og bør søke hjelp hos oss eller hos kommunen. En annen mulig grunn til det lave antall søknader er at erstatningsordningen ikke er blitt kunngjort godt nok. Slik har det vært i alle byene som har etablert en slik ordning.

Jeg har sterk dysleksi. Det fins mange barnehjemsbarn som på grunn av manglende skolegang sliter med lese- og skrivevansker, og derfor vegrer seg for å fylle ut skjemaer. Hva slags hjelp skal de få? Det er ikke bare å sette seg ned på et offentlig kontor, eller hos en terapeut, slik kommisjonen foreslår. Du må først finne et offentlig kontor eller en terapeut som kan hjelpe deg. Mange tidligere barnehjemsbarn har opplevd stor svikt fra offentlige instanser, og vegrer seg for å ta kontakt med dem en gang til. Vi har jo vokst opp i hjelpesystemet, og nå skal vi be om hjelp til å søke erstatning av dem som har klusset det til for oss.

Vi som vokste opp på barnehjem, opplevde ikke bare negative ting. Men når man prøver å fortelle om de vonde opplevelsene, er det vanskelig for andre å forstå. Det er annerledes å oppleve noe på en institusjon, enn i eget hjem. Det er et eget samfunn, med forskjellige regler ut ifra hvem du har med å gjøre, og uskrevne regler blant barna. Hvis du prøvde å forklare de ansatte hva et annet barn hadde gjort, ble du straffet av de andre barna. Havnet du i bråk kunne du aldri fortelle om det, for hevnen fra de andre ble da verre. Og sa du ikke fra, fikk du ikke hjelp av de voksne. Det var en ond sirkel. Og hvis du sa fra om noen voksne som gjorde noe du mente var galt mot deg, måtte du sitte overfor den personen og en annen voksen og forklare deg. Som oftest fikk du beskjed om å slutte å lyve.

Jeg reagerte med å bli en tyrann overfor de andre barna, og fikk masse juling selv. Overfor de voksne brukte jeg (hvis jeg fikk tak i det) en kniv eller andre spisse gjenstander og truet med å stikke meg selv eller ta mitt eget liv. Det var det tryggeste jeg kunne gjøre, for da turte ikke de voksne å røre meg. Jeg begynte med det når jeg var rundt tre-fire år, og fortsatte med det til jeg var ca. ti år. Da hadde jeg begynt å få det stabilt hos de som senere skulle bli mine adoptivforeldre.

Jeg bodde på diverse spedbarnshjem, barnehjem og guttehjem fra jeg ble funnet som nyfødt, og til jeg var syv år. Deretter var jeg hos ulike fosterfamilier og avlastningshjem til at jeg ble adoptert som tolvåring. Derfor handler mine barnehjemsopplevelser om tiden frem til jeg var syv år. Mange fagfolk mener at det er de første syv årene som legger grunnlag for hvordan man klarer seg her i livet. Da er det rart at jeg faktisk har klart meg.

Jeg er i dag alenefar til en nittenåring, jeg har et bra liv med gode venner og mange interesser, og ikke minst har jeg utviklet en sterk personlighet. Dette gjør meg i stand til å formidle mine opplevelser på film. Jeg vil ikke være et offer som folk skal synes synd på, men en ressursperson som kan ta på meg belastningen av å gå gjennom mine traumer for å prøve hvordan den offentlige erstatningsordningen fungerer. Jeg vil gjøre dette på en visuell interessant måte. For å få fagfolk, politikere og andre til å forstå hvorfor vi som var på barnehjem skal få erstatning og hvordan dette må skje, må vi få frem bakgrunnen og de vonde historiene. Jeg vil også problematisere hvordan man får det etter at man har fått erstatning, og på en måte har "solgt" historien sin.

Det som skremmer meg mest er at man får et erstatningsbeløp ut i fra hva man klarer å få frem i søknaden til kommisjonen. Beløpet varierer fra 300 000 til 725 000 kroner. Det settes altså en pris på ditt liv og dine barndomsopplevelser. I en voldtektssak er ofte det verste for ofrene å måtte fortelle om det som skjedde, og på en måte gjenoppleve det. Nå ber staten alle barnehjemsbarna om å fortelle om sine såre opplevelser gjennom tusen eller fem tusen dager på barnehjem. Og det på et skjema, uten å ha en bistandsadvokat som støtter og hjelper deg til stede.

Hvis man får erstatning, skal man være takknemlig for det man har fått, men ettervirkningene blir nok tøffere enn de fleste tror. Hvis du ender på det minste beløpet, fordi du ikke har klart å si fra om det som skjedde med deg, er det for sent. Jeg har også en følelse av at staten gjør barnehjemsbarna en bjørnetjeneste ved å kun gi penger som erstatning. Hvis du lever på trygd eller sosialhjelp, vil du miste disse støtteordningene. Du kan også miste den kommunale leiligheten du bor i, og erstatningen er ikke stor nok til at du får kjøpt deg din egen leilighet. Og en med rusproblemer vil ha vansker med å håndtere en stor sum. Man burde istedenfor se på hva slags hjelp folk trenger langsiktig. For noen kan penger være en god løsning til å få det bedre, mens andre trenger mer hjelp og støtte i tillegg.

Dette er en film som bør lages, for å få frem den tunge prosessen for å få erstatning, og ettervirkningene mange vil få når de har fått erstatning, og problemene deres er "løst". For etterdønningene har ikke kommet enda, og jeg vil ta opp dette før det er for sent.